

שבועות יח

משה שווערד

1. שערים מצויינים בהלכה

וחשבינן ליה שוגג על בעילתו. ובחי' הריטב"א כתב, דקרי לאיסור כניסה ל"ת, משום דהוה עיקר איסוריה המבואר יותר, דכתיב (אחרי יה-יט) "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב", מדלא כתיב לא תבוא, וכתיב "לא תקרב", ומינה נפקא לן למידרש ביה עשה, כדי שיהא בו עשה ול"ת כמו על הפרישה, וקרי לפרישה בלשון עשה, לפי שהוא המבואר יותר באיסור פרישה, שאמרה תורה "ותהי נדתה עליו", שיעמוד בעצמו ולא יצא עד שימות, ולהלן (ע"ב) משכח ביה ל"ת כדי שיהא בו קרבן, ודרוש "לא תקרב" לא תפרש נמי הוא, והא דקתני על עשה ועל ל"ת שבנדה, דפלגינהו לתרתי, ה"ק חייבין על הפרישה שעיקרה עשה, ועל הכניסה שעיקר ל"ת, ומיהו בכל חד מיניהו איכא עשה ול"ת.

חייב שתיים חדא אכניסה וחדא אפרישה. כתב בחי' הרמב"ן דכניסה יש עשה (מצורע טו-לא) "והזרתם את בניי מטומאתם", ומצטרף עמו ל"ת דבועל נדה, דהיינו "לא תקרב", שכיון שהוא פושע על כניסתו,

2. שערים מצויינים בהלכה

אילימא סמוך לוסתה וכו'. פרש"י שאינו אנוס על כניסתו, דהו"ל לאסוקי אדעתיה שמא תראה בשעת תשמיש, ומיהו מזיד לא הוי. וכתב בחי' הרשב"א ואע"ג דוסתות דרבנן, מ"מ לא חשיב אונס, דרבנן גזרו לפרוש ממנה, ויודע הוא דהיא עלולה לראות בכל אותה עונה, ומזיד נמי לא הוי דסבר יכולני לבעול עד שלא יבוא האורח, ומיהו לכשכא בתוך הבעילה יודע שחטא ושגג. ובמס' יבמות (סכ:) אמר ריב"ל חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך, ואמר רב יוסף לא נצרכה אלא לסמוך לוסתה, ואם ראתה מיקרי שוגג ולא אונס. וכ"כ הרמ"א (יו"ד סי' קפה ס"ד) שצריך כפרה, ועי"ש דרך התשובה בזה, וכתב בתורת

3. שערים מצויינים בהלכה

בשלמא אכניסה לחייב קסבר יכולני לבעול וכו'. פרש"י לפרוש קודם שתראה. וקשה הלא לא יודע מתי תראה, וכיון שסמוך לוסתה היא א"כ כל שעתא זמניה, ומפרש בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' קעד ד"ה אמנס) די"ל דמיירי באשה שהיה לה וסת לזמנים ידועים, והיא רואה מחמת תשמיש, ויש לתלות הדבר בכוחו כי רב הוא, והוא אמר יכולני לבעול בלט ונחת, ואפ"ה חייב חטאת על זה, כי אין שליט ברוחו. וכן משמע מדברי המאירי

4. שערים מצויינים בהלכה

ואמרה לו נטמאתי. פי' הר"ח שהרגישה שנטמאה. וכ"כ בחי' הרשב"א בשמו. וכ"כ הפלתי (רס"י קפג) שהרגישה שנפתח מקורה ויצאה ממנו דם, דאל"כ איך תדע, והלא אין עיניה שם שתראה שיצא דם מהחדר. וכ"כ בתשור' אבני מילואים (סי' נג). ובחזו"ט דעת (סי' קצ סוסק"א) כתב בפשיטות, דבשעת תשמיש אי אפשר להבחין בין הרגשת שמש להרגשת דם, ולכן אפי' אם אמרה לו בשעת תשמיש מרגשת אני, א"צ לפרוש ממנה באבר מת, דכל אשה מרגשת בשעת תשמיש. והנה אישתמיטתיה דברי הראשונים הנ"ל. ועי' במאמר הקודם. ועי'

5. דף על הדף שבועות דף יח עמוד א

בגמ': היכי עביד וכו' נועץ עשר צפרניו בקרקע וכו' א"ל אביי לעולם אימא לך המשמש מת בעריות חייב והכא פטור. משום דאונס הוא וכו'. בספר שארית יוסף (ח"ג סי' כא) הסתפק על דבר חולה שהרופאים אסרו לו להתענות ביוה"כ, ואמדהו שיספיק לו אם ישתה מעט מים, אם מותר לו לשתות גם שאר משקים שטעמם ערב טפי לחכו ומרבים הנאת שתייתו כמו מי סודה או חלב, או דלמא כיון דמים מספיקים בשבילו אסור לו לשתות מי סודה או חלב, דהרי על ריבוי ההנאה אינו אנוס.

והביא שם לפשוט ספק זה מסוגית הגמ' כאן, דמבואר דס"ל לאביי דחייב על ריבוי הנאתו, אם כן גם בנ"ד, לאביי אסור לו להרבות הנאתו ולשתות מי סודה או חלב דעל ריבוי ההנאה הרי אינו אנוס, ולפי"ז להלכה דקיי"ל כרבא דהמשמש מת בעריות פטור וכמש"כ הרמב"ם בפ"א מהל' איסורי ביאה הי"א, שוב ליכא שום חיוב על ריבוי הנאה עכ"ד שם, והביא שם את דברי האור שמח בפ"ד מהל' מאכלות אסורות הל' י"ד שנסתפק ג"כ בזה, והביא בשם חכם אחד שרצה לפשוט מהגמ' כאן וכו"ל ע"ש.

6. שערים מצויינים בהלכה

נועץ עשר צפרניו בקרקע. פרש"י יעמיד עצמו בלא דישה עד שימות האבר. וברמב"ם (איס"ב פ"ד הי"א) כתב נועץ צפרני רגליו בקרקע וכו' נוכ"ה בשו"ע (יו"ד סי' קפה ס"ה) "נועץ צפרני רגליו בארץ ושוהה בלא דישה". אבל בירושלמי (הוריות פ"ב ה"ה) איתא יטוח ראשי אצבעותיו בכותל, והעיר בזה במלאכת שלמה (יו"ד). ובערוה"ש כתב בקרקע המטה, וכ"ה בשערי טהור דה"ה במטה. והר"י מלוניל מפרש, בנעיצת צפרניו בקרקע יזיק לעצמו ויצטער, ומתוך אותו צער ימות האבר שלו ויפרוש

ממנה בלא הנאה. וכתב בספר חסידים (סי' קעג) אם בא לו להרהר על אשה בתפלה, נועץ גודלי אצבעות רגליו בארץ ויתלה גופו עליהם, ולא יסמוך ידיו לכותל, וזה הדבר מבטל ממנו כל מיני הרהורים. ועי' בסוטה (לו:): בעובדא דיוסף הצדיק, שנעץ ידיו בקרקע כו', ופרש"י ונסמך עליהן כדי שיתייסר ויטרד בצערו ויעבור תוקף יצרו.

7. שערים מצויינים בהלכה

עד שימות. עי' בירושלמי (הוריות פ"ב ה"ה) דאף שיצטרך לשהות איזה זמן עד שימות האבר, אפ"ה אל יפרוש מיד. וכתב בשושנים לדוד, דאע"ג דכי פריש באבר מת אית ליה קצת הנאה, מ"מ לא הוי כביאתו, דהיינו באבר חי, ולא מיקרי ביאה, דמשמש באבר מת פטור, ודייקא מתני' כרבא בסמוך.

✓ כתב בסידור האריו"ל (סדר השכיבה) דבכל פעם כשישמש יזהר מאוד שלא יפרוש מאשתו באבר חי אלא ימתין עד שימות, ויתמצה הטפות, כי מהם נבראים נגעי בני אדם [מזיקים] ומזומנים להזיקו בקבר ובחייו בגופו ובממונו, ומקורו בפרי עץ חיים (שער הכוונות דרושי הלילה דרוש ז'). ועי' מש"כ בעזר מקודש (סי' כה ס"ב ד"ה לבעול שנים).

8. שערים מצויינים בהלכה

✓ בחי' הריטב"א הביא להקשות, היאך לוקין על לאו זה, הא לאו שבכללות הוא [עי' פסחים כד.], כי הוא כולל הרבה דברים, שלא לבוא על הנדה, ושלא לפרוש כדאמר הכא, ושלא לקרב אליה סמוך לוסתה, ותירץ כיון שהכל ענין אזהרה שבנדה, לא חשיב לאו שבכללות, וגדולה מזו מצינו, לאו ד"לא תעשה כל מלאכה" בשבת, שהוא על מלאכות חלוקות, ולא חשיב להו לאו שבכללות, כיון שהכל משם מלאכה, וזה פשוט מאוד.

9. שערים מצויינים בהלכה

ובערוה"ש (שם סכ"א). ועי' בתשו' אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נח, וסוסי קב, אהע"ז ח"א סי' סח). נרעי בשועה"ד (שם סק"ו) דכש"כ שאין לישון עמה כמיטה אחת, ועי"ש בקונ"א (אות א), וזה דלא כמש"כ בשולחן גבוה (שם סק"ה) להתיר בזה, אבל בשאר קריבות אין להחמיר, ועי' בדרכ"ת (שם סק"י) ונעי' בתשו' הרדב"ז (סי' קסג) ומובא בפת"ש (סק"ה) דאין לחדש חומרות על ישראל והלואי שישמרו מה שמוטל עליהם. ועי' בחי' חת"ס שהביא תשובת רבו ר' נתן אדלר, דהרמב"ם שהתיר חיבוק ונישוק באותה עונה, אע"פ דס"ל דבשאר עריות הוא דאורייתא, מ"מ ס"ל דעיקר טעם הפרשה סמוך לוסתה שמא תראה בשעת בעילה, ולא יכול לפרוש עד שימות האבר, נמצא ע"כ בועל נדה, אבל בחיבוק ונישוק אם תרגיש יפרוש מיד. וכ"כ בתשובה (יו"ד סי' קע) והוסיף, דבשלמא חימום התשמיש גורם להקדים שתראה דם קודם זמנו ואיכא למיחש טפי, משא"כ בשאר קריבות למה לנו לחוש. כתב בעיון יעקב דעיקר אזהרה על האיש שהוא התובע, וסתם אשה כפופה ומשועבדת לבעלה, מ"מ גם היא מוזהרת לפרוש מבעלה, שהרי עונשן שוה במיתת בניהם.

שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתה. כתב הטור (יו"ד סי' קפד) דפרישה סמוך לוסת אינו אלא לתשמיש, אבל מותר בשאר כל קריבות. וכן ס"ל להב"י. וכ"כ הש"ך (סק"ו) דמשמעות הפוסקים דחיבוק ונישוק שרי. אבל בטור"ז (יו"ד סי' קפד סק"ג) כתב דחיבוק ונישוק אסור מן הדין נועי"ש בבית לחם יהודה, ובפרדס רימונים]. והב"ח ס"ל דהמחמיר באלה תבא עליו ברכה. ועי' בתרומת הדשן (סי' רנ). וכן העלו כל הפוסקים שהמחמיר תע"ב, עי"ש בש"ך, ובחכמ"א (כלל קח ס"א)

10. שערים מצויינים בהלכה

ומושב פ"ג ה"ט) כתב שהוסתות מדבריהם. ועי' בפיהמ"ש להרמב"ם (נדה סופ"ד) שאפילו בדקה עצמה אחר שהגיע שעת וסתה, ומצאה עצמה טהורה, היא טמאה, ומבואר דס"ל דוסתות דאורייתא. וכתב בתוס' יו"ט (נדה פ"ד מ"ז) דהרמב"ם חזר בו בספר היד ופסק דוסתות דרבנן. ועי' במקורות וציונים על הרמב"ם (שם הי"ג). ובהוות דעת (י"ד סו"ס קפג) כתב דהרמב"ם ס"ל דוסתות דרבנן, אף שבכל מקום חזקת ג' פעמים דאורייתא, היינו דוקא לענין שנאמר דלעולם תראה בהגיע יום וסתה, דקים להו לחז"ל דוסתות חזקה העשויה להשתנות היא, שכשהאשה באה בימים נתמעטו הדמים וחדל האורח שהיה לה כבר. ועי' בשו"ת חת"ס (י"ד סי' קעה) שכתב כעין זה. ובערוך השלחן (סי' קפד ס"ד) כתב, דאנן קי"ל וסתות דרבנן, שמן התורה אינה טמאה אלא בהרגשה, וכיון שלא הרגישה, וגם עבר זמן הוסת ובדקה ומצאה טהורה, אין חוששין עוד, ורק מדרבנן חששו אף כשלא הרגישה. ועי' בחזו"א (י"ד סי' פ סק"ז) שהאריך לדחות סברא זו, וכתב כיון שהימים חלוקים במאכל ובמשתה ובשינוי האויר אשר כל אלה עלולין לשנות את זמני הראיה, לכן אין להוציאה מחזקתה, ומיהו סמוך לוסתה, י"ל דהוי מה"ת דמידי חששא לא נפקא עי"ש. ועי' בב"י (י"ד סי' קפד) דקי"ל וסתות דרבנן, ואם לא בדקה עצמה בשעת וסתה ואח"כ בדקה עצמה ומצאה שטהורה טהורה. וכ"פ בטו"ז (שם סק"ב). וכ"כ הש"ך (שם סק"ה) דהסכמת "רוב" הפוסקים והאחרונים דוסתות דרבנן. וכ"כ התוס' יו"ט (נדה פ"ב מ"ד) דמסקנת "כל" הפוסקים דוסתות דרבנן, וכ"ה בתשו' מהר"ם שיק (י"ד סי' קעד) ועי' באריכות בפתחי נדה (דף קצב) ובתשו' עמודי אש (סי' טז) ובחי' הריטב"א כאן מפרש, שאע"פ שוסתות דרבנן, מ"מ כשהגיע סמוך ממש לוסתה כגון חצי שעה וכיוצא בו עד סוף העונה, אז ודאי הפרישה היא מה"ת. וכ"כ

✓ אבל בחי' הרשב"א לעיל (ע"א) כתב, דפרישה סמוך לוסתה לאו דאורייתא היא אלא מדרבנן. וכ"כ בתורת הבית (בית ז ש"ב), ועי"ש במשמרת הבית. וכ"כ הר"ן דקי"ל וסתות דרבנן. וכן מבואר בבעל המאור ועי"ש דמבואר דרבא ס"ל וסתות דאורייתא, מדמחייב אכניסה. ועי' במלחמות שהשיג עליון. וכ"כ במרדכי (סי' תשלג). וכ"כ התוס' במס' נדה (טז ד"ה ור"ג) דהלכה וסתות דרבנן. וכ"כ במגיד משנה (שם) שכן הסכימו רוב המפרשים. וכ"כ בחי' הריטב"א לעיל (י"ז) דהקרא אסמכתא היא. וכ"כ הריטב"א במס' יבמות (שם) דשיטת רש"י דפרישה סמוך לוסתה הוא מדרבנן, וקרא אסמכתא היא. וכ"כ במאירי (נדה טו.) שהוסתות אינה מה"ת אלא מדרבנן, והאי דכתיב "והורתם" אסמכתא בעלמא היא, ומ"מ קצת רבנים פסקו וסתות דאורייתא [תוס' הג"ל, ובתוס' מס' פסחים (עב: ד"ה סמוך), ועי"ש שיש מכריעין לפסוק כשניהם, וע"ע במאירי יבמות (סב: ד"ה כל) ויש מפרשין וכו']. וברמב"ם (שם פ"ח הי"ד, משכב

11. ספר בניהו בן יהוידע על שבועות דף יח/ב

כל הפורש מאשתו סמוך לוסתה הויין ליה בנים זכרים. נ"ל בס"ד טעם לזה מ"ש הגאון חיד"א ז"ל במסכת נדה הטעם שהכל שמחין בזכר ואפילו המלאכים, והכל עצבין בנקבה, מפני כי פתוי הנחש הטיל זוהמא בחוה יותר מאדם, ולכן הזכר

זוהמתו מועטת שהיא הערלה אשר גם זו תקצץ ותעקר ביום שמיני ללידתו, ולכן עצבין בנקבה מפני שזוהמתה מרובה שהיא בדם נדה שהוסת בא תמיד לה ע"ש, וא"כ זה הפורש מאשתו סמוך לוסת של דם נדה שהוא בורה מזוהמת הנחש שהוא דם הנדה דחושש פן יכשל ויטמא בו ח"ו, על כן מדה כנגד מדה נותן לו הקב"ה בן זכר שאין בו זוהמא כל כך שגם המעט שבו שהוא הערלה עומד להגזז ביום שמיני, וכל העומד להגזז כגזוז דמי, דנמצא הזכר הוא כלי טהור:

12. דף על הדף שבועות דף יח עמוד ב

עוד כתב במשך חכמה שם לבאר על פי זה הא דאיתא במדרש (ויקרא י"ד ז') על הפסוק "תן חלק לשבעה גם לשמונה" (קהלת י"א ב') אמר הקב"ה אם תתן חלק לשבעה ימי נדה, אז יהיה לך בן הנימול לשמונה. וקשה מהו הלשון "תן חלק".

ומבאר שהכוונה הוא שהוא מוסיף על שבעת ימי נדה, ופורש גם - עונה הסמוך לוסת, אז יזכה לשמונה, בן זכר שימול אותו ביום השמיני.

13. ספר בניהו בן יהוידע על שבועות דף יח/ב

שם כל המבדיל על היין במוצאי שבת היין ליה בנים זכרים. ונ"ל בס"ד אותיות יין המלוי שלהם כמו אותיות הפשוט שהם גם כן עולין מספר יין, דהוא"ו שבתוך נו"ן אינו יוצא במבטא, ולכן זה המבדיל על היין שתוכו דומה לברו יזכה מדה כנגד מדה דהולד היוצא ממנו יהיה זכר כמותו. והא דזוכה לדבר זה ביין של הבדלה, מפני דיין של הבדלה הוא נתקן לכבוד שבת שהוא בסוג זכר שמשפיע להבדילו מן ימי החול שהם בסוג נקבה שנשפעים מן השבת שהוא זכר, כי כל משפיע נקרא זכר וכל נשפע נקבה, ולכן זוכה לבנים זכרים שהם משפיעים ולא נקבות שהם נשפעים. ועוד נ"ל בס"ד מספר זכר יתר על מספר נקבה שבעים כמנין יין, ולכן המבדיל על היין שמספרו שבעים זוכה לבן זכר שהוא נוסף על נקבה מספר שבעים. ועוד נ"ל בס"ד היין ניתן לזכרים ולא לנקבות כמ"ש בגמרא דכתובות דף ס"ה ע"א אין פוסקין יינות לאשה ע"ש, ולכן זה שעשה מצוה מן המובחר ביין יזכה לבנים זכרים שהיין יפה להם:

14. ספר חתם סופר על מסכת שבועות דף יח/ב

ואולי יש לומר דלאו זכרים ממש קאמר אלא ידוע דהמשפיע לעולם נקרא זכר ואם היא נקבה בתולדה אם זכתה להשפיע לאחרים אם בממון או לזכות הרבים כז' נביאות או להנשא לת"ח ויתפרנס על ידה והוא יושב באהלה של תורה ומרביץ תורה בישראל על ידה היא זכר באמת. והמקבלים מאחרים לעולם נקראים נקבות ואם הם זכרים בתולדה נקבות המה באמת וע"כ מברשו שיהיה בניו זכרים משפיעים לאחרים וזהו ממש כמו שאמר ריב"ל בנים ראויים להוראה. וטעם זה השכר אפשר משום דאמרו חז"ל אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה וכבר כ' מזה בתשובת כנסת יחזקאל ותפש עליו מורי נ"י בתשו' הנ"ל. וא"כ הרוצים להרבות זרעם משמשים סמוך לוסתה ממש בעונה הסמוכה אבל החוצצים בפני תאותם ואינם חסים על נפשם ועל זרעם הקב"ה נותן להם חלף עבודתם בנים זכרים פלי משפיעים לאחרים אשר מולידים בנים רבים מבלי חבלי לידה וצער גידול והמה תלמידים אשר הם בנים באמת בונים עולמות:

15. שערים מצויינים בהלכה

אלא זכרהו על היין בכניסתו, אין לי אלא בלילה כו', מ"מ ילפינן ליה מדכתיב "ולהבדיל" כמש"כ בגמ' כאן, וי"א שההבדלה אינה אלא מדברי סופרים, אבל הקידוש הוא דבר תורה. ועי"ש במגדל עוז. וע"ע בסה"מ להרמב"ם (מ"ע קנה) ובחינוך (מצוה לא) ובמנ"ח (שם). ובתשו' הרא"ש (כלל יא-ג) ובתוס' רי"ד (פסחים קו). ובשאג"א (סי' כד). [ובסמ"ג (עשיין כט) כתב, כי שתי הזכירות (יתרו, ואתחנן) אחת בכניסתו היא "זכור", ואחת ביציאתו היא "זכרת", שנכתב בפרשת שמור, שאומר במדרש שנאמר על יציאת שבת וכו']. ועי' במחצית השקל (רס"י רצו) ובטו"ז (שם סק"ז) ובפמ"ג (שם) ובערוה"ש (שם ס"א-ס"ד).

המבדיל על היין במוצאי שבתות. כתב הרמב"ם (שבת ריש פכ"ט) מצות עשה מה"ת לקדש את יום השבת בדברים כו' וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו, בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה. ומפרש במ"מ דמדברי הרמב"ם נראה דס"ל שההבדלה ג"כ דבר תורה, והכל בכלל "זכור", ובמפרשים חלוקים בזה, יש סוברים כהרמב"ם, ואע"פ דבגמ' פסחים (קו) אין שם

16. דף על הדף שבועות דף יח עמוד ב

כל המבדיל... הויין לו בנים זכרים כו'. בספר "שמעה תפילתי" להגר"ת קניבסקי שליט"א בפסקה אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז וכו'. מובא: והנה ראינו הרבה בני אדם שלא חיסרו שום הבדלה ואין להם בנים זכרים, או שאין להם בנים כלל. וכן יש להקשות בשאר שכן המובא בגמ', או עונש, ואנו רואין כמה פעמים שאינו כן.

והתשובה לזה היא בב' אופנים: או שמעשיו מעכבין, כמו שכתב המ"ב (בסי' קנ"ה סקל"ח) לענין נטילת ידים, והענין שיש עבירות שמעכבין בנים, כגון מה שאמרו בסנהדרין (צ"ב, א') כל המסתכל בערוה קשתו ננערת, ושם (פ"ב, א') אם כהן הוא לא יהיה לו בן כו', וביבמות (נ"ה, א') אין לו בנים הולך ערירי, וכה"ג הרבה, ואם עשה מצוה ששכרה בנים וכנגדה עבירה שמפסידה בנים - יצא זה בזה, וכן כל כה"ג.

ועוד יש תשובה, שאם אחד אין לו בנים - אין זה נכיון מעוונותיו, דמי יימר שמגיע לו בנים, אבל אם עשה מצוה שהבטיחוהו חז"ל ל בנים עבור זה, נמצא אם אין לו בנים מנכין לו עבור זה מעוונותיו, וה"ז כאילו נתנו לו בנים ונטלוהו ממנו, וא"כ נקרא שבאמת היו לו בנים, וכן כה"ג. וכן לענין עונש, שמי שאינו עני אינו נכיון ממצוותיו, אבל אם עשה עבירה שמגיע לו עניות עבור זה ואינו עני - מנכין לו ממצוותיו, וכן כל כה"ג.

ובאמת שתי התשובות דבר אחד הוא, ודו"ק. [גם לפעמים הקב"ה יודע שאם יתנו לו בנים או עשירות אין זה טוב עבורו, אלא רע, ולכן אין נותנים לו, וכמו שכתב רש"י (במלכים א' ח' מ"ג), וכל דעביד רחמנא לטב עביד]. (ס' "שערי אמונה" פאה פ"א מ"א סוף סק"ג).

17. שערים מצויינים בהלכה

ריב"ל אומר בנים ראויין להוראה וכו'. פי' דזה מדה כנגד מדה, הוא פורש עצמו מאיסור והבדיל בין טומאה לטהרה, לכן הויין לו בנים שידעו לאפרושי מאיסורא, וכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה (ובמהר"ל מפרש שיהיה לבנים מעלת שכל של הוראה, אשר השכל מבדיל בין דבר לדבר, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות לג.) דקבעו הבדלה בחונן הדעת, מפני שע"י הדעת מבדיל בין דבר לדבר, ולפיכך כשהוא מבדיל בין טומאה וטהרה שראוי להבדיל, יהיו לו בנים בעלי שכל, אשר בשכל שלהם יהיו מבדילים בין דבר לדבר ומורים, ודוקא על היין, כי היין שהוא דק יוצא ונבדל מן הענב שהוא גס והוא גשמי יותר, ולכך ראוי היין להבדלה בין שבת לחול יותר. ונראה דמה"ט

לא הוזכר בגמ' המקדש על היין בליל שבת וכו'. ועי' בבן יהוידע דמספר זכר יתר על מספר נקבה שבעים כמנין יין, ולכן המבדיל על היין שמספרו שבעים, זוכה לבן זכר שהוא נוסף על נקבה מספר שבעים. ומה שלא אמר שהוא עצמו יזכה להיות ראוי להוראה, מפרש בפרי צדיק (טו"פ ויחי) דלאו כל אדם זוכה לזה, ואמר דעכ"פ אם הוא לאו בר הכי, יזכה לפחות לבנים ראויים להוראה.

18. שערים מצויינים בהלכה

יש לזהר גם בזה. ועי' בסידור היעב"ץ (הנהגת ליל שבת) ובעזר מקודש (אהע"ז סי' כה ס"ב). ובדרך פקודין (מצוה א, חלק הדיבור אות ה) הביא בשם הגה"ק מלובלין נעי' בשה"ק סור מרע ועשה טוב, חלק סור מרע ד"ה ששית, ובהוספת מהרצ"א. דהא דאמרו חז"ל שיקדש עצמו בשעת תשמיש, היינו קודם תשמיש, אבל בשעת תשמיש עצמו אי אפשר שלא יהנה, דהא גם דוד המלך ע"ה אמר על אביו (תהלים נא-ז) "הן בעון חוללתי", שנתכוין להנאתו, והא ישי היה מאותן שמתו בעטיו של נחש כדאיתא בגמ' שבת (נה:). ועי' במ"ר (תזריע פי"ד-ה) אפי' חסיד שבחסידים אי אפשר שלא יהא לו צד אחד מעון וכו'. ועי' בשה"ק מאור ושמש (וירא ד"ה ואברהם).

כל המקדש עצמו בשעת תשמיש וכו'. פרש"י דרך צניעות. וכ"כ הר"י מלוניל, וכתב עוד, א"נ כלומר שאינו מהרהר באשה אחרת, והיינו שמהרהר בביאתו כדי שלא יבוא לו שום הרהור מאשה אחרת בתוך אותה ביאה. נולכאורה צ"ע דהרי דבר זה למדו במס' נדרים (כ:): מדכתיב (שלח טו-לט) "ולא תתורו אחרי לבבכם", אמר רבי אל ישתה אדם בכוס זה ויתן עינו בכוס אחר, ופי' הר"ן שבשעה שנוקק עם אשתו

19. שערים מצויינים בהלכה

שרץ ונבילה איכא בינייהו. עי' ברש"י דר"א סבר דבעינן עד דידע בתחילה וסוף אי בשרץ איטמי אי בנבילה איטמי, ונעלם בינתיים. וכתב הר"י מיגש והיינו דקאמר "שרץ ונעלם ממנו", על העלם שרץ הוא חייב, והרי דבהעלמה שנעלם לו שנטמא בשרץ ואע"פ שידוע שהוא טמא, מ"מ "ונעלם" קרינן ביה, ומזה שמעת דהא דבעינן ידיעה בתחילה וסוף, היינו עד דידע אי שרץ איטמי או בנבילה איטמי.

20. שערים מצויינים בהלכה

עד דידע אי בשרץ איטמי [נגע] אי בנבילה איטמי [נגע]. כתב בחי' הריטב"א בשם הרמב"ן [ד"ה ור"ע] דדוקא נקט שרץ ונבילה ודכוותיהו שחלוקין בשמותיהן ושיעוריהן, אבל בין נבילת בהמה וחיה או בין שרץ ושרץ ליכא קפידא אף לר' אליעזר.

21. דף על הדף שבועות דף יח עמוד ב

בגמ': ר"א סבר בעינן עד דידע אי בשרץ איטמי אי בנבלה איטמי, ור"ע סבר לא בעינן עד דידע, כיון דידע דאיטמא בעולם, לא צריך אי בשרץ איטמי אי בנבלה איטמי.

להלכה פסק הרמב"ם כר"ע דלא בעינן שידע במה נטמא. ועי' בר"י מיגאש כאן שכתב שאף בסוף, אינו צריך לדעת אי נטמא בשרץ או בנבלה, אבל במהר"י קורקוס (הל' שגגות פי"א ה"ב) מדייק מלשון הרמב"ם שם: "ונודע לו אחר

שנכנס באיזה אב נטמא ה"ז חייב", שרק בידיעה שבתחילה א"צ לידע לידע באיזה אב נטמא, אבל בידיעה שלבסוף צריך לידע באיזה אב נטמא, ואם יודע רק שנטמא, ואינו יודע באיזה אב נטמא אינו מביא קרבן.

במרכבת המשנה (שם) דחה ראי' זו מהרמב"ם, דיש לומר דהרמב"ם אורחא דמילתא נקט שאם מתוודע לו בסוף שנטמא, מן הסתם נודע לו במה נטמא, שהרי צריך לידע אם הי' כאן שיעור או לא, אבל באמת י"ל שגם אם לא נודע לו במה נטמא, ויש ודאי שיעור, ה"ז מביא קרבן עולה ויורד.